

УМОВИ ФОРМУВАННЯ, РОЗВИТКУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ ГАНДБОЛОМ В УКРАЇНІ

Павлюк Ірина

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Резюме. В статті проаналізовані проблеми і умови формування, розвитку і особливостей функціонування системи організації і управління гандболом в Україні.

Summary. In the article analysed are problems and conditions of formation, development and features of functioning system of the organization and management of handball in Ukraine.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціально-економічні й політичні реформи в Україні, обумовлені розпадом Радянського Союзу й переходом до нових ринкових відносин, професіоналізація й комерціалізація олімпійського спорту вплинули на розвиток спорту в нашій країні, системи його керування й підготовки спортсменів.

Досить гостро зазначена проблема проявляється в ігрових видах спорту, які є не тільки популярними й видовищними, але й привабливими в комерційному відношенні. Великий інтерес для дослідження проблем розвитку спорту в Україні представляє гандбол. Вид спорту, що має сформовану структуру на міжнародному рівні, що має олімпійський статус, і що принципово важливо для України, наявність традицій і досягнень української школи гандболу у світ [2,3].

Входження України до складу СРСР визначило розвиток спорту вищих досягнень у країні тільки в олімпійському напрямку. Політична нестабільність і перебудова суспільства вплинули на зміну організаційної структури спорту, що сприяло масовому від'їзду спортсменів і тренерів у закордонні клуби, і як наслідок, привів до зниження рівня розвитку спорту вищих досягнень в Україні. Зазначені проблеми обумовили необхідність

застосування ефективних механізмів керування, пошуку нових джерел фінансування й правового регулювання в сфері спорту.

Аналіз спеціальної літератури засвідчив значущість проблем модифікації сучасного спорту (С.І.Гуськов, 2000; В.М. Платонов, 2000 – 2001; Ю.П.Мічуда, 1995; М.М.Линець, 1998 – 2003), і насамперед особливостей його розвитку й реорганізації структури спорту вищих досягнень в умовах комерціалізації й професіоналізації (М.С. Братановский, 1991; С.І. Гуськов, 1987 – 2000; В.М. Платонов, 1994 – 2004; М.М. Линець, 2000 – 2004; С.В. Алтухов, 2007; О.В. Починкин, 2007).

Сьогодні пріоритетними завданнями галузі є забезпечення високих показників розвитку спорту вищих досягнень у країні, спадкоємність структур дитячо-юнацького й резервного спорту, а також підготовка й збереження кадрового потенціалу (О.А. Шинкарук, 2004; Никитушкин У.Г, 1999)

Україна, як незалежна держава, стоїть на шляху євроінтеграції. Однак, для підвищення її ефективності необхідна розробка організаційних, правових і економічних основ реалізації, що регламентують пріоритети розвитку й критерії професійної діяльності фахівців. Саме інтеграція в сфері спорту, у тому числі й гандболу, є необхідною умовою його розвитку, і насамперед, розвитку спорту вищих досягнень.

Ціль дослідження – обґрунтування шляхів вдосконалення організаційних основ розвитку ігрових видів спорту в Україні з урахуванням сукупності соціально-економічних і правових відносин (на прикладі гандболу).

Завдання дослідження:

1. Дослідити становлення й розвиток гандболу в системі міжнародного спортивного руху, а також напрями його комерціалізації й професіоналізації.

2. Проаналізувати систему організації і керування гандболом на міжнародному рівні та національному рівні провідних країн світу.

3. Вивчити стан і тенденції розвитку гандболу в Україні, а також його організаційно-управлінську систему.

4. Розробити шляхи вдосконалення системи організації та керування гандболом в Україні.

Об'єкт дослідження – система організації і керування гандболом.

Предмет дослідження – механізм організаційно-управлінської системи гандболу в Україні.

Методи дослідження.

- аналіз літературних джерел; нормативно-правових і регламентуючих документів;

- метод аналізу, синтезу, зіставлення й порівняння;

- соціологічні методи: опитування, бесіда, інтерв'ювання.

- методи математичної статистики (метод експертних оцінок).

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в тім, що

- уперше визначені особливості функціонування організаційно-управлінської системи гандболу в провідних країнах світу і в Україні;

- вперше визначені особливості функціонування і тенденції розвитку гандболу в Україні, напрямки його комерціалізації та професіоналізації;

- науково обґрунтовані шляхи вдосконалення системи організації і керування гандболом у країні.

Результати досліджень та їх обговорення. Аналіз літературних джерел показав, що численні дослідження іноземних і вітчизняних фахівців визначили соціальну значущість, особливості функціонування напрямів спорту, й гандболу зокрема. Також були визначені основні тенденції, його розвитку, серед яких: глобалізація, комерціалізація, професіоналізація й модифікація спорту [3].

Слід зазначити, що протягом тривалого часу (з 1960 р. по 2007 р.) зберігається стійка тенденція росту наукового інтересу до проблем олімпійського та професійного спорту, що виражена як кількісними, так і якісними показниками. Однак, більша частина публікацій обмежується

постановкою питання про необхідність серйозних наукових досліджень, а не присвячена цілеспрямованому вирішенню конкретних завдань, що пов'язані з науковим обґрунтуванням напрямків комерціалізації олімпійського спорту та розвитку професійного спорту в країні [1,3].

Специфіка гандболу, як виду спорту, обумовлена розвитком його в спортивно-комерційному напрямку. Узгодженість підприємницької діяльності організаційних структур зі спортивною, а також вплив комерціалізації на спортивні результати й поведінку учасників є основними факторами формування й розвитку гандболу на сучасному етапі.

Система організації й управління гандболом на міжнародному рівні представлена єдиною системою змагань, керівництво якою здійснює ІГФ, що поєднує неконтрактних, контрактних і професійних гандболістів. Введення статусу гравця, що визначає можливість участі спортсмена в турнірах відповідного рівня, відсутність міжнародних професійних структур гандболу обумовлює приналежність гандболістів-професіоналів до спорту вищих досягнень.

На сьогоднішній день лідерами у світовому гандболі є представники європейського континенту: Німеччина та Росія (табл. 1,2).

Дослідження системи організації і управління гандболом у ряді закордонних країн, а саме Німеччини, Росії й Білорусі дозволили виділити загальні тенденції й особливості, що відображають специфіку галузі [1].

Центральним аспектом наших досліджень по даному питанню є вивчення особливостей взаємин державних і суспільних структур, функціонування системи підготовки й змагань у країні, а також взаємодія олімпійського та професійного напрямків гандболу на національному рівні.

Аналіз міжнародної практики дозволив встановити, що національні організаційно-управлінські структури гандболу в європейських країнах представлені єдиною вертикально-інтегрованою системою підготовки для якої характерна централізація, а також система змагань яка об'єднує олімпійський та професійний напрямки. Професійні структури функціонують

тільки на національному рівні й формують самостійну систему змагань (рис.1).

Системи організації гандболу пострадянських країн (Росії й Білорусі) побудовані за принципом особистої участі держави й представлені олімпійським і професійним напрямками, що мають різні керівні організації й системи змагання [1,4].

Вивчення системи організації і керування гандболом у Росії і Білорусі пов'язано, по-перше, з історичними подіями, у результаті яких організаційна системи зазначених країн і України були ідентичні, по-друге, Росія є лідером світового гандболу.

На сьогоднішній день у Російському гандболі відзначається взаємодія державних, суспільних і бізнес структур, що є важливим чинником розвитку в країні, а також реалізація спортивних і комерційних цілей. Також у країні сформований механізм переходу гравців з дитячо-юнацького спорту в спорт вищих досягнень, що забезпечує правонаступність структур на всіх етапах багаторічної підготовки [4].

Характерним для Росії є й формування системи соціального захисту, і насамперед, обов'язкове страхування гравців, а також створення комерційних благодійних організацій допомоги спортсменам. Основними тенденціями розвитку гандболу в Республіці Білорусь є розширення географії розвитку гандболу в країні, формування нормативно-правової й фінансової бази розвитку виду спорту, а також ріст популярності гандболу серед населення.

Особлива увага в Білорусі приділяється розвитку дитячо-юнацького спорту шляхом реалізації принципу масовості, і насамперед, створення спеціалізованих класів при загальноосвітніх школах, формування календаря змагань на весь рік із широкою мережею дитячо-юнацьких турнірів, а також механізм пільгового оподаткування [1,4].

Вирішення проблем розвитку гандболу в Україні доцільно розглянути в трьох основних напрямках: історичному, структурному й функціональному.

По входженню України до складу різних держав були виділені наступні періоди розвитку гандболу в Україні, що обумовлені принциповим впливом сукупності соціально-політичних, економічних факторів і факторів розвитку спортивного руху на міжнародному й національному рівнях (рис.2)

Тенденції розвитку гандболу у світовій практиці, традиції та досягнення української школи (20 разів - «Спартак» був чемпіоном СРСР, 13 разів володарем Кубка Європейських чемпіонів, 2 рази жіноча команда СРСР - Олімпійські чемпіони, у той час як 66-78% складу команди були представники української школи гандболу), а також наявність ряду проблем його розвитку в Україні (на думку експертів): низька популярність (40%), відсутність стабільного фінансування (33%), низький рівень матеріально-технічного забезпечення (22%), відсутність цільових програм розвитку гандболу (5%) засвідчують об'єктивізацію процесів комерціалізації й професіоналізації українського гандболу [2].

Система організації й керування гандболом в Україні представлена як на рівні державних, так і громадських організацій із пріоритетом держави у формуванні й регулюванні відносин в ній (рис.3).

Зниження показників розвитку спорту вищих досягнень (співвідношення підготовки спортсменів високого класу МС і МСМК у 2007 р. знижені на 20 % і 60% в порівнянні з 1997 р.), що свідчить про необхідність реорганізації й удосконалення зазначеної системи.

Висновок та перспективи подальших досліджень. Аналіз соціально-економічних і політичних умов в Україні, традицій і тенденцій розвитку гандболу на міжнародному і національному рівнях визначили, що основними напрямками реорганізації і удосконалення системи організації та керування гандболом є: забезпечення функціонування єдиної вертикально-інтегрованої системи підготовки гандболістів із пріоритетом держави в її регулюванні; спадкоємність структур дитячо-юнацького, резервного спорту і спорту вищих досягнень; створення організаційних умов, що забезпечують централізацію процесу підготовки кваліфікованих спортсменів,

удосконалення системи змагань, науково-методичного, кадрового, правового, фінансово-економічного, матеріально-технічного, медико-біологічного, інформаційного забезпечення.

Розробка довгострокового планування дозволить ФГУ визначити стратегію розвитку гандболу в Україні, а також активізувати свою діяльність у реалізації пріоритетних напрямів.

Література

1. Павлюк І.С. История возникновения и развития гандбола в мире// Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: зб. наук. пр. – Харків. 2005. № 18.

2. Павлюк І.С. Проблеми комерціалізації та професіоналізації гандболу на теренах України// Молода спортивна наука України: зб. наук. пр. – Львів, 2007. вип. 11 Т.3

3. Профессиональный спорт : [Учебник для студентов высших учебных заведений физ. воспитания и спорта] / Под общей ред. С.И.Гуськова, В.Н.Платонова. – К.: Олимпийская литература, 2000. – 392 с.

4. <http://lib.sportedu.ru/>

Таблиця 1.

**Країни-переможці й призери Чемпіонатів світу і Європи
в період 2002 - 2007 рр.**

Чемпіонат	Рік проведення	Місце					
		жінки			Чоловіка		
		1	2	3	1	2	3
Чемпіонат Європи	2002	Данія	Норвегія	Франція	Швеція	Германія	Данія
Чемпіонат світу	2003	Франція	Угорщина	Корея	Хорватія	Германія	Франція
Чемпіонат Європи	2004	Норвегія	Данія	Угорщина	Германія	Словенія	Данія
Чемпіонат світу	2005	Росія	Румунія	Угорщина	Іспанія	Хорватія	Франція
Чемпіонат Європи	2006	Норвегія	Росія	Франція	Франція	Іспанія	Данія
Чемпіонат світу	2007	Росія	Норвегія	Германія	Германія	Польща	Данія

Таблиця 2.

Країни - переможці Єврокубков у період 2000 - 2007 р.р.

Сезон	Ліга Чемпіонів	Кубок ЄГФ	Кубок Кубків	Ліга Чемпіонів	Кубок ЄГФ	Кубок Кубків
	чоловіки			жінки		
2006-2007	THW (Німеччина)	Magdeburg (Німеччина)	HSV (Німеччина)	Slagelse (Данія)	Zvezda (Росія)	Oltchim (Румунія)
2005-2006	Ciudad (Іспанія)	TBV (Німеччина)	Chehovski Medvedi (Росія)	Viborg (Данія)	FTC Угорщина)	ZRK (Сербія й Чорногорія)
2004-2005	Barcelona (Іспанія)	Tusem Essen (Німеччина)	C.B.M. Ademar (Іспанія)	Slagelse (Данія)	Cornexi Alcoa Угорщина)	Larvik (Норвегія)
2003-2004	Celje (Словаччина)	THW (Німеччина)	Portland (Іспанія)	Slagelse (Данія)	Viborg (Данія)	Ikast (Данія)

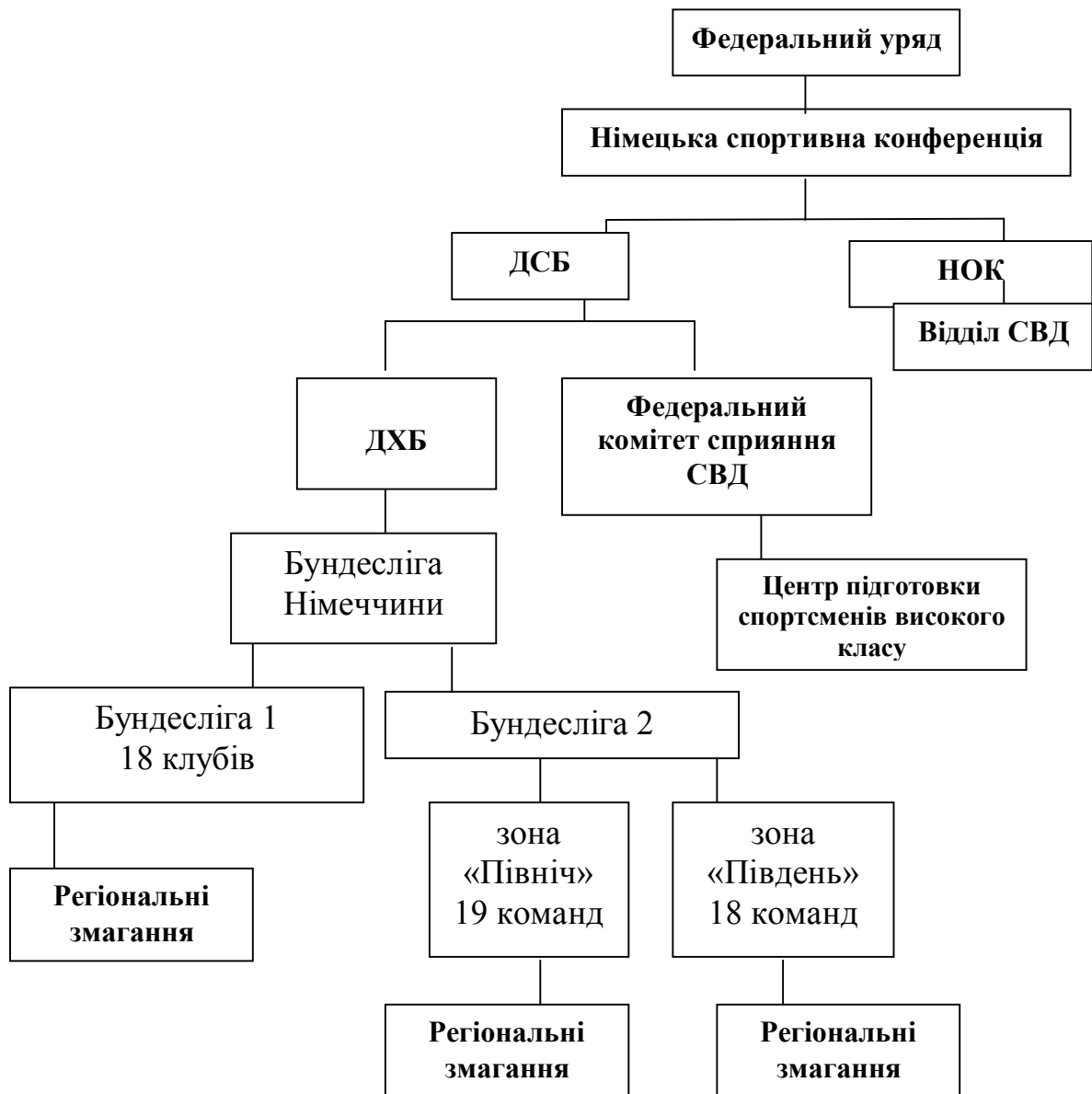
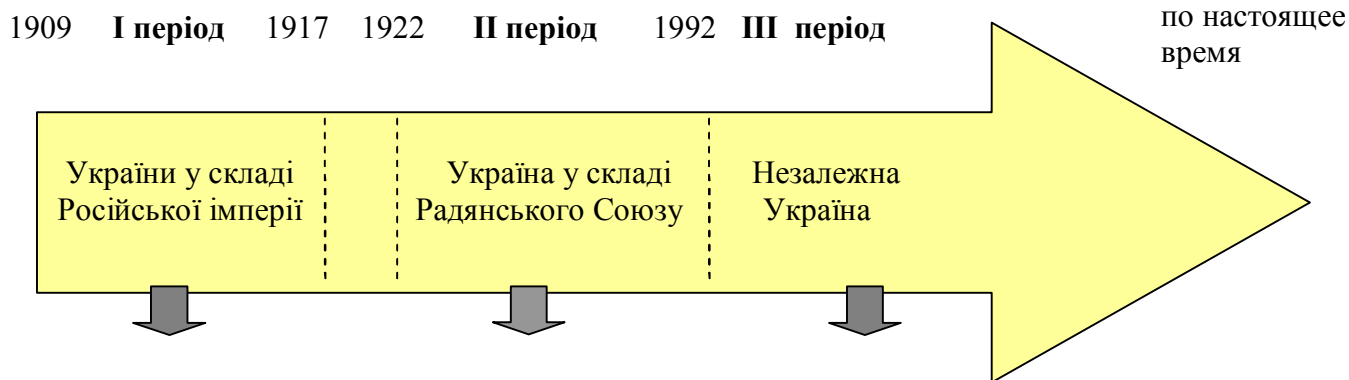

Рис.1. Організаційна структура функціонування гандболу в Німеччині

- перша публічна гра з гандболу;
- перші правила з гандболу;
- створена організація "Секція ручного м'яча";
- створена гандбольна ліга;
- участь в олімпійському русі;
- світове визнання Радянської школи гандболу.
- створення ФГУ;
- комерціалізація й професіоналізація гандболу;
- участь команд незалежної України в чемпіонатах світу, Європи, Іграх Олімпіад.

Рис.2. Періоди розвитку гандболу в Україні

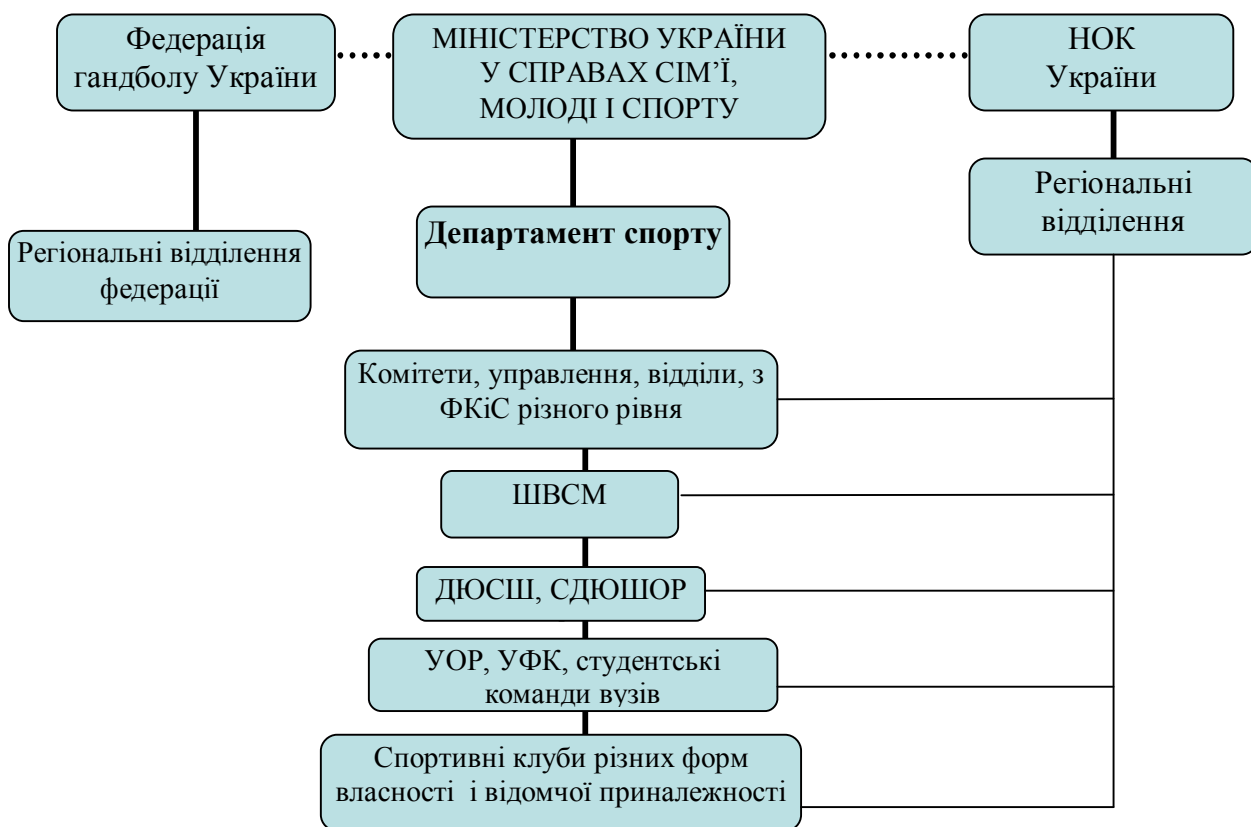

Рис.3. Система організації та управління гандболом в Україні